

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

Bakalárske štúdium
2009 – 2012

BAKALÁRSKA PRÁCA

Miriam Chovancová

Profesijná orientácia a zmysel života u MP mládeže

Praha 2012

Vedúci bakalárskej práce:

PhDr. Edita Ondříšková

COMENIUS UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Studies
2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Miriam Chovancová

Professional orientation and the purpose of life existency of
mentally ill youth.

Prague 2012

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Edita Ondříšková

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa 15.3.2012

Miriam Chovancová

PodĎakovanie

Chcela by som vyjadriť poďakovanie PhDr. Edite Ondriškovej - vedúcej bakalárskej práce, za odborné vedenie, za pomoc a rady pri spracovaní tejto práce.

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberá problematikou profesijnej orientácie u žiakov s mentálnym postihnutím, hľadaním vlastnej identity a vhodného výberu povolania. Rozoberá etapy, osobitosti a činitele profesijnej orientácie.

Teoretické poznatky sú využité v empirickej časti, v ktorej sa venujeme hodnotám, záujmom a výberu vhodnej profesie u žiakov s mentálnym postihnutím. Zisťovali sme, aké majú žiaci špeciálnej základnej školy a praktickej školy záujmy, hodnoty, ktorú činnosť vykonávajú najradšej na hodinách pracovného vyučovania, ktoré činitele ich ovplyvňujú pri výbere povolania a či majú dostatok informácií o budúcom povolaní.

Kľúčové slová

Demencia, dotazník, identita, mentálna retardácia, odborné učilište, oligofrénia, profesijná orientácia, profesijné predstavy, rodina, sebahodnotenie, triedny učiteľ, výchovný poradca, záujmy.

Abstract

This dissertation work focuses on the problems of the professional orientation of pupils with mental illnesses, as well as finding their own identity, and the right choice of their profession. It analyzes phases, specialties and activities of their professional work.

Theoretical knowledge is used in the empirical part of the work, in which we are focusing on values, interests and choices of the right profession of pupils with mental illnesses. We were trying to find out what the interests of the pupils in the schools with special needs are, which activity they enjoy doing the most, which activities influence them during their decisions about their profession, and if they have enough information about the possibilities of their future profession.

Key words

Dementia, questionnaire, identity, mental retardation, technical high school, oligofreny, professional orientation, professional visions, family, self assessment, class teacher, educational adviser, interests.

OBSAH

ÚVOD	8
1. MENTÁLNA RETARDÁCIA	9
1.1 Vymedzenie pojmu mentálna retardácia	9
1.2 Druhy a typy mentálnej retardácie	10
1.3 Stupne mentálnej retardácie	13
2. PROFESIJNÁ ORIENTÁCIA	17
2. 1 Vymedzenie pojmu profesijnej orientácie	17
2. 2 Osobitosti profesijnej orientácie žiakov s MP	18
2.2.1 Telesné a zdravotné predpoklady	18
2.2.2 Profesijné predstavy	19
2. 3 Etapy profesijnej orientácie	20
2.4 Činitele ovplyvňujúce výber profesie u žiakov s MP	22
3. HODNOTY U DETÍ A MLÁDEŽE S MP	25
3. 1 Sebahodnotenie, sebarozvoj	25
3. 2 Záujmy a voľný čas u detí s MP	27
3. 3 Hľadanie identity	29
4. MOŽNOSTI VZDELÁVANIA DETÍ A MLÁDEŽE S MP	30
4.1 Špeciálna základná škola	31
4.2 Praktická škola	33
4.3 Odborné učilište	34
5. EMPIRICKÁ ČASŤ	36
5. 1 Popis prieskumu	36
5. 2 Cieľ a hypotézy prieskumu	37
5. 3 Charakteristika prieskumnej vzorky	37
5. 4 Metódy zberu dát	38
5. 5 Zber a spracovanie údajov	38
5. 6 Interpretácia údajov	38
5. 7 Zhrnutie a doporučenie	50
ZÁVER	51
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	52
ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV	55
ZOZNAM PRÍLOH	56

ÚVOD

Dieťa, ktorého vývin komplikuje postihnutie, nie je jednoducho menej vyvinuté, ako jeho zdraví rovesníci, ale je vyvinuté ináč. Dieťa so špeciálnymi potrebami sa od normálneho nelíši svojimi kvantitatívnymi proporciami, ale špecifickosťou organickej a psychickej štruktúry, typom vývinu a svojou osobnosťou. POŽÁR(1990)

Asi žiadny iný druh handicapu nerobí človeka v bežnej populácii tak zvláštnym a odlišným, ako práve mentálne postihnutie. Nepostihnutí ľudia často nemôžu prísť jedincom s mentálnym postihnutím ani na meno, preto o nich hovoria ako o duševne chorých, o bláznoch a podobne. Môžeme si zaviazať oči a prejsť sa po miestnosti ako nevidiaci, môžeme si zapchať uši a pokúsiť sa komunikovať neverbálnym spôsobom ako nepočujúci, zdolať trasu na ortopedickom vozíku ako človek s telesným postihnutím. Nedokážeme si však dosť dobre predstaviť stav mentálneho postihnutia a vžiť sa do situácie osôb s takýmto postihnutím.

Každé dieťa je jedinečná osobitá bytosť, ktorá si zaslúži prežiť plnohodnotný život medzi ľuďmi. Poslaním školstva je špeciálnymi výchovnými a vzdelávacími prostriedkami a metódami práce, pod vedením špeciálne vzdelaných pedagógov umožniť žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami dosiahnuť čo možno najvyšší stupeň znalostí a schopností, s ohľadom na ich možnosti. Konečným cieľom je vždy zapojenie, prípadne úplná integrácia jednotlivca do bežného občianskeho života.

V súčasnosti nie je ľahké zodpovedne určiť, čo je pre život mladého človeka s mentálnym postihnutím nevyhnutné. Hľadanie zmyslu života je dlhodobý proces. Tak, ako mladý človek dozrieva, menia sa postupne aj jeho hodnoty. Preto im musíme pomôcť pri tomto hľadaní.

1. MENTÁLNA RETARDÁCIA

1.1 Vymedzenie pojmu mentálna retardácia

Mentálna retardácia vychádza z latinských slov „mens“(mysel, duša) a „retardare“(zmeškať, spomaliť). Doslovný preklad by teda znel „spomalenie mysle.“ V skutočnosti je ale mentálna retardácia zložitejšie postihnutie, ktoré postihuje nie len psychické schopnosti, ale celú ľudskú osobnosť. SLOWÍK (2007)

Mentálnu retardáciu definovalo viacero autorov.

Podľa MATULAYA (1986,s.23) je mentálna retardácia *„stav špeciálne charakterizovaný subnormálnou inteligenciou takého stupňa a povahy, že osoba potrebuje lekárske liečenie, starostlivosť a cvičenie.“*

Pojem mentálna retardácia BAJO, VAŠEK(1994,s.37)znamená *„zdržiavanie, omeškanie, oneskorenie, spomalenie, čo vystihuje jednak vývinový aspekt poruchy, poškodenia a tiež zvyrazňuje skutočnosť, že mentálne postihnutie nie je ustálené, definitívne, ukončené a nemenné.“* Naznačujú tiež, že *„potenciálna úroveň mentálne postihnutého môže byť vyššia, než je jeho aktuálny stav.“*

JAKABČIC, POŽÁR (1995,s.117) uvádzajú, že *„je to stav oneskorenia duševného vývinu. Toto oneskorenie môže byť v podstate dvojaké: ide o celkové oneskorenie duševného vývinu s rovnomerným zaostávaním vývinu vo všetkých oblastiach, alebo ide o nerovnomerný vývin s relatívne zachovalou úrovňou vývinu jednotlivých oblastí a niektorých psychických funkcií.“*

Mentálna retardácia je závažná psychická porucha, pri ktorej býva vážne narušené hlavne myslenie. Môžu byť narušené aj ďalšie psychické funkcie, motorika, poznávacie procesy, ako aj správanie. NÝVLTOVÁ (2008)

1.2 Druhy a typy mentálnej retardácie

Mentálna retardácia môže byť podmienená organicky alebo sociálne. Pri organicky podmienenej mentálnej retardácii ide o poruchu Centrálného nervového systému. Podľa vývinového štádia, v ktorom bol Centrálny nervový systém poškodený, sme donedávna hovorili o:

- Oligofrénii
- Demencii
- Sociálne podmienenej mentálnej retardácii.

Oligofrénia je stav zapríčinený štrukturálnou difúznou poruchou mozgu v prenatálnom, perinatálnom alebo postnatálnom vývinovom období - zhruba do druhého roku života dieťaťa. Oligofrénia sa prejavuje nielen na vonkajšom vzhľade (výraz tváre, oči, držanie tela), lokomočných pohyboch, na hrubej a jemnej koordinácii pohybov, ale aj na správaní. BAJO, VAŠEK (1994).

Pre oligofréniu je podľa odporúčania expertov Svetovej zdravotníckej organizácie výstižnejší názov „mentálna retardácia.“ PIKÁLEK (2004)

Podľa SLOWÍKA (2007) sa pojem mentálna retardácia vzťahuje na vrodený mentálny deficit, ktorý vznikol v prenatálnom, perinatálnom období, prípadne v prvom roku po narodení dieťaťa.

Mentálna retardácia znamená „*vážne narušenie kognitívneho vývoja od jeho začiatku.*“ NÝVLTOVÁ (2008,s.117)

Demencia je proces zastavenia, rozpadu normálneho mentálneho vývinu, zapríčinený neskoršou poruchou mozgu, väčšinou po druhom roku života dieťaťa. Embryonálny vývin, ako aj vývin po narodení prebiehal po stránke somatickej a psychickej normálne, potom bol mozog postihnutý organickou deštrukciou alebo funkcionálnou poruchou. BAJO, VAŠEK (1994)

SLOWÍK(2007,s.111) charakterizuje demenciu ako „*zníženie už nadobudnutých mentálnych schopností jednotlivca, napríklad dôsledkom úrazu alebo závažnej choroby v neskoršom období.*“

Pokiaľ sa naruší kognitívny vývoj a kognitívne funkcie v neskoršom veku, nejedná sa už o mentálnu retardáciu, ale o demenciu. NÝVLTOVÁ (2008)

Sociálne podmienená mentálna retardácia vzniká v extrémne nevhodnom sociálnom prostredí, pri extrémne výchovnej alebo sociálnej zanedbanosti, respektívne pri nesprávnej výchove či absencii výchovy môžu mentálne funkcie dieťaťa tak retardovať, že zostúpi až do pásma zodpovedajúceho mentálnej retardácii. Nedostatok stimulačných podnetov potrebných na rozvoj mentálnych, citových a osobnostných funkcií je hlavným faktorom, ktorý priamo ovplyvňuje mentálnu, emocionálnu a osobnostnú úroveň dieťaťa a jeho vývin. BAJO, VAŠEK(1994)

Pri sociálne podmienenej mentálnej retardácii ide o prípady, keď *„zaostávanie v mentálnom vývine dieťaťa spôsobilo zanedbávanie zo strany sociálneho prostredia, spravidla rodiny.“* LECHTA, MATUŠKA(1995,s.20)
Ide tu o „odhodené, opustené, vlčie deti.“

Dieťa s mentálnou retardáciou potrebuje, tak ako každá živá bytosť, predovšetkým lásku. Záleží na tom, ako je vychovávané a v akom prostredí žije. Aj keď sa porucha nedá odstrániť, môže v psychike a osobnosti dieťaťa s mentálnou retardáciou dochádzať v priebehu vývoja k priaznivým zmenám. Približne polovica jedincov s mentálnou retardáciou si vyžaduje po celý svoj život starostlivosť zo strany spoločenského prostredia. NÝVLTOVÁ(2008)

Typy mentálnej retardácie

Mentálnu retardáciu možno deliť aj podľa prejavov správania.

Ako uvádzajú BAJO, VAŠEK(1994), ide o typy:

- Eretický(nepokojný, dráždivý, instabilný, verzatilný)
- Apatický(torpidný, strnulý)
- Nevyhranený

Eretický typ. Sem patria deti nepokojné, vzrušivé, dráždivé, u ktorých vzruch prevláda nad útlmom. Je u nich výrazná instabilita, hyperkinetickosť,

permanentný motorický nepokoj, neobratnosť, zvýšená impulzivita, afektívna výbušnosť a agresivita. Často sa prejavujú ako zlostné, agresívne, bijú sa, napádajú spolužiakov. V škole nevydržia dlhšie sedieť na mieste, otáčajú sa, vrtia sa, vyskakujú, všetko chytajú, ničia, kazia. Majú nedostatky pozornosti pri učení - vnímaní, myslení, zapamätaní. Sú hlučné, vravné, vyrušujú vykrikovaním. BAJO, VAŠEK(1994)

Keď hovoríme o „instabilnom type“ podľa LECHTU a MATUŠKU(1995) ide o deti nepokojné, nestále, ktoré sa nedokážu ani na chvíľočku sústrediť na jednu činnosť. Sú citovo labilné, zlostné a motoricky nepokojné.

Apatický typ. Ide o opačný typ detí s mentálnou retardáciou. Deti sú pasívne, pomalé, ľahostajné, často málo pohyblivé. Neprejavujú záujem o komunikáciu a rozprávajú pomaly. LECHTA, MATUŠKA(1995)

Do apatického typu patria tiež deti nevzrušivé, pasívne, s nedostatkom prirodzenej aktivity. Útlm prevláda nad vzruchom. Sú nepohyblivé, nečinné, hypokinetické, malátne, lenivé. V škole im hovoríme „dobré a slušné deti“. Je problémom motivovať ich, pre nič sa nenadchnú, nie sú zvedavé. Pomaly chodia, vnímajú, myslia, hovoria. Z naučeného vedia málo použiť. BAJO, VAŠEK(1994)

„Torpidita, je podľa JAKABČICA a POŽÁRA(1995,s.123) charakterizovaná spomalenou motorikou, stereotypnými pohybmi(kývavé pohyby hlavou, celým telom), celkovou výrazovou tuposťou, zníženými mimickými prejavmi, zníženou dráždivosťou a podobne.“

Nevyhranený typ. Keď sú procesy vzruchu a útlu relatívne v rovnováhe, prípadne niektorý z nich len mierne prevláda, hovoríme o nevyhranenom type detí. Ide o deti medzi eretickým a apatickým typom. Sú najvhodnejšie pre sociálnu adaptáciu, rehabilitáciu a integráciu. BAJO,VAŠEK(1994)

Podobnú definíciu uvádzajú aj LECHTA a MATUŠKA(1995,s.23): *„Patria sem deti, ktoré nemožno charakterizovať ani ako vyhranených eretikov, ani ako vyhranených apatikov, ale tvoria (širokú) škálu prechodných typov medzi týmito dvomi extrémami.“*

1.3 Stupne mentálnej retardácie

V minulosti boli stupne mentálnej retardácie posudzované podľa inteligenčného kvocienta, ktorý bol stanovený na základe inteligenčných testov. Pre každý stupeň mentálnej retardácie bol stanovený určitý interval. Intervaly pre jednotlivé stupne boli stanovené umelo a nie na základe empirického pozorovania. Jedincov s ťažkou a hlbokou mentálnou retardáciou sa nedalo otestovať pomocou inteligenčných testov. Podľa testov inteligencie sa nedá určiť kognitívna úroveň ani u psychicky zdravých ľudí, nie tak u ľudí s mentálnou retardáciou. NÝVLTOVÁ(2008) Ako ďalej uvádza autorka, v súčasnosti sa rozlišujú štyri základné stupne mentálnej retardácie:

- **Ľahká mentálna retardácia(F70)**

Jedinci s ľahkou mentálnou retardáciou majú narušené logické, hypotetické a abstraktné myslenie. Sú schopní premýšľať len o tom, čo vidia, a s čím majú skúsenosť. Majú slabšiu pamäť. Nerozlišujú podstatné od menej podstatného. Majú slabú slovnú zásobu. Mechanicky, bezmyšlienkovite napodobňujú a opakujú to, čo vidia a počujú. Zvládajú bežné domáce a praktické činnosti. Môžu sa naučiť základom jednoduchšej remeselnej práce. NÝVLTOVÁ(2008)

Podľa BAJA,VAŠEKA(1994) ide o najľahší stupeň mentálnej retardácie vymedzený IQ v rozmedzí 50-69. Motorický a neuropsychický vývin, psychické procesy a reč sú kvantitatívne aj kvalitatívne odlišné od normy. Sú čiastočne oneskorené a obmedzené. Deti s takýmto mentálnym postihnutím sú vychovávateľné a vzdelávateľné v podmienkach špeciálnej výchovy v špeciálnom školstve, pričom sociálna prognóza je priaznivá.

Ľahká mentálna retardácia sa prejavuje ťažkosťami v učení. Väčšina takýchto osôb je schopná v dospelosti pracovať, nadväzovať a udržiavať dobré sociálne vzťahy a byť prospešnými členmi spoločnosti. SLOWÍK(2007)

- **Stredne ťažká mentálna retardácia(F71)**

Jedinci so stredne ťažkou mentálnou retardáciou mávajú už väčšie

problémy s chápaním, s rečou aj so zvládaním bežných jednoduchých činností. Zaostávajú v školskom učení a vzdelávaní, ale sú schopní naučiť sa aspoň písať a čítať. S náročnejším učivom všakávajú problémy. Vývoj reči je výrazne oneskorený. Niektorí začínajú hovoriť až v predškolskom roku, iní nehovoria vôbec. Možnosti takýchto ľudí závisia aj od toho, či majú, alebo nemajú postihnuté zmyslové orgány, alebo sú pridružené aj telesné postihnutia a ďalšie neurologické a psychické poruchy. Väčšinou nie sú schopní žiť samostatne, po celý život potrebujú mať vedľa seba zdravého človeka, alebo žijú vo vhodnom sociálnom zariadení. NÝVLTOVÁ(2008)

Väčšina takýchto osôb je schopná dosiahnuť určitého stupňa nezávislosti a samostatnosti v sebaobslužbe, získať adekvátne komunikačné schopnosti a primerané vzdelanie. V dospelosti potrebujú rôznu mieru podpory pre zvládanie života a práce v prostredí bežnej spoločnosti. SLOWÍK(2007)

BAJO,VAŠEK(1994) vymedzujú strednú mentálnu retardáciu pásmom IQ v rozsahu 35-49. Takto postihnuté dieťa zaostáva v somatickom a neuropsychickom vývine a výrazne v motorike. Vývin všetkých psychických funkcií je oneskorený a narušený. Prejavuje sa to najmä poruchami pozornosti, nedostatkom koncentrácie a veľmi slabou pamäťou vo všetkých jej zložkách. Myslenie je primitívne, reč sa vyvíja značne oneskorene a dosahuje iba úroveň konkretizácie. Podobne oneskorená je aj schopnosť starať sa sám o seba.

- **Ťažká mentálna retardácia(F72)**

Pri ťažkej mentálnej retardácii býva závažným spôsobom narušená CNS. Postihnutie je rozsiahlejšie a komplexnejšie. Narušená je pohyblivosť a vyskytujú sa zmyslové poruchy. Pridružuje sa aj telesné postihnutie. Jedinci s takýmto postihnutím nie sú schopní systematického vzdelávania, ťažko sa učia aj bežné hygienické návyky a sebaobslužné činnosti. Nezapájajú sa ani do jednoduchých pracovných činností. NÝVLTOVÁ(2008)

Ťažká mentálna retardácia sa „*prejavuje potrebou sústavnej pomoci a podpory*.“ SLOWÍK(2007,s.114)

U BAJA,VAŠEKA(1994) predstavuje ťažká mentálna retardácia výrazné oneskorenie psychického a motorického vývinu. Dieťa neskoro sedí,

stojí, chodí. Má slabý svalový tonus. Mentálna úroveň je v pásme IQ v rozsahu

20-34. Takto postihnutí ľudia síce vnímajú, ale pamäť, predstavy, asociačné schopnosti sú minimálne. Sú trvale závislí od starostlivosti iných či už v rodine, alebo v ústave.

- **Hlboká mentálna retardácia(F73)**

Ide o veľmi závažné a komplexné postihnutie na takom stupni, že takýto jedinci už nie sú schopní ani samostatného pohybu. V ich prípade sa už vôbec nedá uvažovať o vzdelávaní a výchove. Nevládajú základné hygienické návyky, nerozpoznávajú blízke osoby. Aj takéto osoby potrebujú láskyplnú starostlivosť. Väčšinou končia v trvalej ústavnej starostlivosti. NÝVLTOVÁ(2008)

Ako uvádzajú LECHTA,MATUŠKA(1995), takýto stupeň najťažšieho postihnutia sa nevyskytuje často. Ľudia s touto mentálnou retardáciou sú väčšinou imobilní, upútaní na posteľ. Neovládajú reč, vydávajú neartikulované škreky. Nevedia jasne prejsť svoje city.

*„Hlboká mentálna retardácia sa prejavuje vážnymi obmedzeniami v sebaobslužbe, kontingencii, komunikácii a mobilite.“*SLOWÍK(2007,s.114)

Medzinárodná klasifikácia chorôb, postihnutí a handicepov podľa WHO,2006 používa ešte ďalšie dve kategórie:

- **Iná mentálna retardácia(F78)**

Táto kategória sa používa vtedy, keď sa podľa obvyklých metód nedá určiť stupeň intelektovej retardácie. Patria sem hlavne pridružené somatické, alebo senzorické poškodenia. Napríklad nepočujúci, nevidiaci, nemí, jedinci s ťažkými poruchami správania, ťažko telesne postihnutí, autisti.

- **Nešpecifikovaná mentálna retardácia(F79)**

Do tejto kategórie sa zaraďujú jedinci, ktorým bola diagnostikovaná mentálna retardácia, ale nie je dostatok informácií, aby ich bolo možné zaradiť do jednej z hore uvedených kategórií.SLOWÍK(2007)

Donedávna sme používali ešte jednu kategóriu mentálnej retardácie:

Hraničné pásmo mentálnej retardácie.

„Medzi mentálnou retardáciou a priemernou inteligenciou sa nachádza početná vrstva ľudí, ktorých ani v najhoršom prípade nemôžeme zaradiť do kategórie mentálne retardovaných, ale ani v najlepšom prípade nedosahujú priemernú mentálnu úroveň.“BAJO,VAŠEK(1994,s.52)

Ako zdôrazňujú viacerí autori, musíme si uvedomiť, že ide iba o klasifikáciu orientačnú, lebo prakticky neexistujú presne stanovené jednotné kritéria na posúdenie mentálnej úrovne.

Mentálna retardácia sa nedá ani pri najlepšej starostlivosti úplne odstrániť. Dieťa s mentálnou retardáciou potrebuje predovšetkým lásku. Záleží na tom ako je vychovávané a v akom prostredí žije.NÝVLTOVÁ(2008)

2. PROFESIJNÁ ORIENTÁCIA

2.1 Vymedzenie pojmu profesijnej orientácie

Dôležitým rozhodnutím v živote každého človeka je voľba vhodného povolania. S prípravou na povolanie u žiakov s mentálnym postihnutím treba začať pomerne skoro.

Profesijnú orientáciu žiakov s mentálnym postihnutím „*možno charakterizovať ako cieľavedomý multifaktoriálne podmienený výchovný proces, ktorý sa uskutočňuje na základe rozpoznávania individuálne podmienených dispozícií žiaka, pri ktorom sa tieto zosúladujú s požiadavkami kladenými na profesionálnu prípravu.*“ (BAJO, VAŠEK (1994, s. 179)) Teóriu profesijnej orientácie dopĺňajú o skúmanie dispozícií záujmov a motívov žiakov. Na základe získaných poznatkov sa žiak zámerne výchovne ovplyvňuje tak, aby výsledkom bola čo najvhodnejšia profesijná príprava. Tento proces vrcholí voľbou povolania.

KLÍMOVÁ (In HUČÍK, 2007, s. 38) „*chápe profesijnú orientáciu ako proces zámerného profesijného vývinu, ktorý má vyústiť do voľby určitého povolania.*“ Profesijné predstavy musia byť v súlade so zdravotným stavom, psychickými predpokladmi a so spoločenskými požiadavkami.

Ak hovoríme o procese profesijnej prípravy žiakov s mentálnym postihnutím musíme mať na pamäti, že tento proces musí byť systémový, komplexný a týkať sa aj prípravnej fázy. Profesijná orientácia a následná voľba povolania je mimoriadne dôležitý, zložitý proces. Vhodný výber povolania pre žiaka s mentálnym postihnutím je nevyhnutným predpokladom pre úspešnú realizáciu zvolenej profesie a uplatnenia sa v nej. JAKABČIC (In HUČÍK, 2006)

2.2 Osobitosti profesijnej orientácie žiakov s mentálnym postihnutím

Pri profesijnej orientácii ide o zosúladenie záujmov a možností postihnutého jednotlivca s potrebami spoločnosti. Pritom treba zohľadňovať tieto skutočnosti:

- Všeobecné a profesijné záujmy
- Trvácnosť záujmov
- Psychické predpoklady pre zvolené povolanie
- Úroveň požadovaných školských vedomostí, spôsobilostí a návykov pre zvolené povolanie
- Somatické predpoklady pre zvolené povolanie. VAŠEK(2006)

Informácie o profesijnej orientácii predkladáme žiakom čo najskôr, bolo by vhodné začať už v 5.ročníku špeciálnej základnej školy. Psychické a fyzické sily, obratnosť a šikovnosť rúk sledujeme od vstupu žiaka do školy. Na zvládnutie budúceho povolania majú vplyv aj pohybové schopnosti, telesná zdatnosť a fyzická pripravenosť. HUČÍK(2007)

2.2.1 Telesné a zdravotné predpoklady

Mentálne postihnutie sa okrem typických symptómov v psychike a celej osobnosti prejavuje aj výraznými odlišnosťami v motorike.

V rámci motoriky rozlišuje VAŠEK(2006) jemnú a hrubú motoriku. Jemnou motorikou rozumieme pohyby malých svalových skupín ako sú: motorika ruky, hovoridiel, mimika a gestá. Hrubú motoriku označujú pohyby celého tela, pohyby veľkých svalových skupín.

Motorika u žiakov špeciálnych základných škôl disponuje širokou škálou úrovní, ktorá závisí od stupňa, druhu a typu postihnutia. Časté sú rozdiely medzi mentálnou úrovňou a úrovňou motoriky. Žiak s nižšou

mentálnou úrovňou môže byť motoricky na lepšej úrovni ako žiak s vyššou mentálnou úrovňou. HUČÍK(2007)

Stav motoriky detí a mládeže s mentálnym postihnutím zhoršujú aj časté telesné deformity, malformácie, anomálie telesnej stavby a funkcií, hypotónia, dystrofia, nižšia telesná hmotnosť a výška a celkovo nižšia telesná zdatnosť v porovnaní s intaktnou populáciou. Tieto telesné zmeny zasahujú najmä koordináciu pohybov, obratnosť a rýchlosť.

Veľký význam má včasné rozpoznanie možných kontraindikácií, ktoré by mohli čiastočne alebo úplne znemožniť profesijnú prípravu a uplatnenie v určitých profesijách. BAJO, VAŠEK(1994)

Žiaka s mentálnym postihnutím je potrebné neustále sledovať a komplexne hodnotiť, aby sa závery o jeho profesijnom a celkovom vývine neprijímali náhodne. Všetky poznatky a údaje treba dôsledne analyzovať. Spolupráca lekára, psychológa a pedagógov môžu vhodne usmerniť profesijný vývin žiakov. HUČÍK(2007)

2.2.2 Profesijné predstavy

V predstavách žiakov s mentálnym postihnutím sú výrazné osobitosti. Prejavuje sa to aj pri výbere profesie. Žiaci sa často orientujú iba na obsah činnosti a neuvedomujú si jej ďalšie stránky.

HUČÍK(2007) upozorňuje na dve krajnosti pri výbere profesie. Prvou je oddaľovanie profesijného sebaurčenia, ktoré súvisí s celkovou nezrelosťou a so sociálnou orientáciou dospelievajúceho. Pomôcť mu môžeme rozširovaním rozhľadu a rozvíjaním záujmov počas celého školského roka, oboznamujeme ho s rôznymi druhmi činností a zapájame ho do práce. Druhou krajnosťou je skoré sebaurčenie.

Výstižnosť predstáv o povolani a ich súlad so skutočnosťou môže mať u mentálne postihnutých podľa BAJA, VAŠEKA(1994) rôznu mieru. Treba riešiť problém ašpiračnej úrovne ako sebahodnotenie z hľadiska voľby povolania, lebo práve tu sa prejavuje nedostatočnosť. Žiak s mentálnym postihnutím nepozná dostatočne svoje prednosti, nedostatky v schopnostiach

a svoje osobnostné vlastnosti. Chýba mu schopnosť dávať informácie o svete práce a o sebe do vzájomného vzťahu, teda nevie uvažovať o povolaniach z hľadiska svojej spôsobilosti na ich vykonávanie.

2.3 Etapy profesijnej orientácie

Profesijný vývin rozdeľujú BAJO, VAŠEK(1994) do štyroch etáp:

- **Predprofesionálna príprava**

Časovo spadá do obdobia, keď žiak s mentálnym postihnutím navštevuje špeciálnu základnú školu. Úlohou tejto etapy je zabezpečiť, aby žiaci získali poznatky, spôsobilosti, zručnosti a návyky, objavovať a rozvíjať u nich nadanie, usmerniť ich, aby si vedeli zvoliť podľa svojich možností a schopností relatívne najprimeranejšie povolanie.

HUČÍK(2007) v tejto etape kladie dôraz aj na pohybovú a telesnú zdatnosť, ako aj na pracovné vyučovanie. Podľa neho má predprofesionálna príprava v oblasti telesnej výchovy a pracovného vyučovania špecifické ciele a poslanie:

- Podporuje duševný rozvoj a telesné schopnosti
- Nacvičuje, precvičuje a zdokonaľuje zručnosti a návyky
- Rozvíja jemnú a hrubú motoriku
- Ovplyvňuje telesnú zdatnosť, vytrvalosť, pozornosť a priestorovú orientáciu
- Umožňuje získavať vedomosti a základné poznatky z rôznych oblastí pracovnej činnosti
- Vytvára kladný vzťah k práci
- Poskytuje základné informácie a vedomosti o materiáloch a ich vlastnostiach
- Umožňuje poznávať pracovné náradia, nástroje a ich používanie
- Prispieva k nacvičovaniu a zdokonaľovaniu pracovných návykov

Pracovné vyučovanie ako aj telesná výchova majú veľký význam pri sociálnej adaptácii každého jedinca s mentálnym postihnutím.

- **Profesionálna príprava**

„Úlohou profesionálnej prípravy je poskytnúť komplexné predpoklady pre uplatnenie sa v zvolenom povolani. “BAJO,VAŠEK(1994,s.179)

V profesionálnej príprave ide vlastne o rozšírenie všeobecnovzdelávacích poznatkov, o poskytnutie najnevyhnutnejších teoreticko – odborných poznatkov zo zvolenej profesie, o osvojenie profesionálnych pohybov, úkonov a operácií potrebných pre praktický výkon povolania.

V podstate ide o prijatie, uchovanie, vybavovanie a zmysluplné využívanie poznatkov a zručností tak, aby sa jednotlivец s mentálnym postihnutím mohol zúčastňovať na vybraných pracovných aktivitách.VAŠEK(2006)

- **Profesionálna adjustácia**

Nasleduje po ukončení profesionálnej prípravy a nástupu do zamestnania. Pre absolventa to je veľmi dôležité obdobie, pretože prvý krát začína pracovať samostatne, bez školského zázemia. Ak absolvent nezvládne začlenenie do práce, môže nastať jeho zlyhanie, ako aj sociálne zlyhanie či iné negatívne javy.

- **Profesionálna integrácia**

Je záverečnou etapou profesionálneho vývinu. Pracovník sa stáva súčasťou pracovného kolektívu, ktorý akceptuje a je ním tiež akceptovaný. V rámci tejto etapy sa zdokonaľuje v profesii a jeho pracovná výkonnosť stúpa.

Aby sa mohli absolventi odborných učilišť uplatniť v praxi je potrebné vytvárať nové vhodné učebné odbory pre žiakov s mentálnym postihnutím. Je všeobecne známe, že absolventi odborného učilišťa nie sú schopní pracovať samostatne, ale len pod dohľadom. Preto by bolo vhodné vytvárať pre nich pracovné miesta vo forme chránených pracovísk a chránených dielní.HUČÍK(2007)

2.4 Činitele ovplyvňujúce výber profesie u žiakov s mentálnym postihnutím

Každý človek, teda aj človek s mentálnym postihnutím má právo dostať sa na také pracovné miesto, na ktorom sa čo najviac využijú jeho záujmy, schopnosti a zručnosti. Je to podmienené dobrou profesijnou prípravou a správnu voľbou povolania, od ktorej závisí jeho vzťah k práci, postoj k životu, pocit seberealizácie a napokon aj pocit šťastia. Nie je možné rozhodnúť o svojom budúcom povolaní na základe neúplných informácií, pod vplyvom emócií, kamarátov zo dňa na deň. Je to proces dlhodobý a náročný.

Rodina.

Dieťa vo veku 13-16 rokov prechádza obdobím intenzívneho, rozumového, duševného ale aj telesného rozvoja. Jedinec s mentálnym postihnutím nemá ešte jasnú predstavu o svojom budúcom povolaní. V takomto prípade musí dieťaťu pomôcť iná osoba, ktorá ho v rozhodovaní usmerní. LACENA(2010)

Pri profesijnej voľbe nie každý žiak vie odhadnúť, na čo sa hodí a čo ho bude v budúcnosti baviť, preto berie viac do úvahy to, kam idú jeho kamaráti, známi.

Zvyčajne najdôležitejšími usmerňovateľmi dieťaťa pri voľbe povolania sú jeho rodičia. Najlepšie poznajú svoje dieťa, jeho predpoklady, vedomosti, schopnosti, záujmy. Rodič by nemal byť donucujúcou alebo obmedzujúcou autoritou. Kvalita pôsobenia rodiny je rozdielna.

ROE(In HUČÍK,2007) rozlišuje tieto prístupy rodiny:

- Milujúce uznanie, kedy je akceptácia spojená s láskou
- Náhodná akceptácia, ktorá vyplýva najčastejšie z absencie rodiny a ich lásky.

Ako uvádza JAKABČIC(In HUČÍK,2006,s.42) *„značná časť žiakov špeciálnych základných škôl pochádza zo sociálne slabých rodín a ich rodičia*

nie sú ochotní platiť cestovné, alebo čo i len minimálne poplatky za internát. “

Samotný vývin žiaka môže negatívne ovplyvniť aj rozdielne pôsobenie zo strany rodiny a školy.

Triedny učiteľ.

Ďalšou osobou, ktorá ovplyvňuje žiaka s mentálnym postihnutím pri výbere povolania, je pedagóg. Dobrý učiteľ dokáže dieťa motivovať, nadchnúť a zaujať. Tým môže zásadne ovplyvniť výber jeho profesie. LACENA(2010)

Triedny učiteľ je dominantnou osobnosťou v príprave a orientácii na voľbu povolania.

Poslanie špeciálneho pedagóga ako triedneho učiteľa a poradcu pre voľbu povolania spočíva v neustálom poznávaní individuálnych predpokladov žiakov, v poskytovaní individuálnych informácií o profesiách a v cieľavedomom vedení k reálnemu sebahodnoteniu. Potrebné je celoživotné ďalšie vzdelávanie, dopĺňanie, rozširovanie a prehľbovanie poznatkov. Triedny učiteľ musí poznať svoje deti, ich kladné i negatívne prejavy, vlastnosti. Musí vedieť s deťmi zaobchádzať, prejavovať porozumenie, komunikovať s nimi. BAJO, VAŠEK(1994)

Triedny učiteľ najlepšie pozná svojich žiakov, spoznáva ich pri nezvyčajných, každodenných situáciách. Pozná ich schopnosti, záujmy, zdravotné a telesné predpoklady. Dôležitý je individuálny prístup a dobrý vzťah so žiakom a jeho rodičmi. Usmerňuje rodičov, ktorých predstavy o budúcom povolaní dieťaťa nie sú v súlade s jeho možnosťami. Samozrejmou je aj spolupráca s ostatnými učiteľmi. HUČÍK(2007)

Pre triedneho učiteľa ako aj pre výchovného poradcu sú veľmi potrebné včasné informácie o možných kontraindikáciách, ktoré určité povolania vylučujú. Treba preto poznať fyzické predpoklady pre výkon príslušného povolania. Dobrou pomôckou v tomto smere sú Orientačné typizačné tabuľky učebných odborov a profesiogramy, ktoré prehľadne opisujú nároky na prípravu v príslušnej profesii. VAŠEK(2006)

Výchovný poradca.

Výchovný poradca svojím pôsobením zjednocuje výchovné pôsobenie jednotlivých učiteľov, poskytuje im svoju odbornú i metodickú pomoc, dobre pozná možnosti pracovného uplatnenia žiakov s mentálnym postihnutím v regióne školy.

Podáva žiakom a rodičom informácie o možnostiach štúdia a vzdelávania. Má prehľad o jednotlivých pracoviskách, o možnostiach využívania exkurzií, zájazdov a stáží.

Realizuje aj informačno-profesijnú a poradenskú činnosť pre rodičov. Opiera sa pri tom o dôkladné poznanie profesijného vývinu žiaka, ktoré získal z vlastných prieskumov a pozorovaní, od triednych učiteľov a ostatných pracovníkov školy. HUČÍK(2007)

Výchovným poradcom pri ich práci pomáha aj diagnostický program pre žiakov so špeciálno-pedagogickými potrebami HAMET 2. Pomáha pri výbere odborného vzdelávania žiakov špeciálnych základných škôl a základných škôl na celom Slovensku. V projekte vedieme žiakov prostredníctvom aktivít k vyjasňovaniu ich cieľov, krokov, k zvýšeniu sebavedomia a sebaúcty. Zistíme pre akú prácu majú predpoklady, čo ich zaujíma, aké majú požiadavky a potreby, otestujeme ich zručnosti a na základe získaných informácií odporučíme vhodný učebný odbor.

Nácvikmi sociálnych a komunikačných zručností získajú žiaci nové kompetencie, ktoré prispievajú k rozvoju osobnosti, odbúravajú stres z nejasností a neznáma a taktiež získajú informácie o vzdelávaní na odbornom učilišti. HROMEK(2008)

V súvislosti s výberom vhodnej profesie môžu vznikať aj neadekvátne predstavy pri voľbe povolania:

- Rodičia precenia schopnosti svojho dieťaťa
- Žiaci s postihnutím nemajú dostatok profesijných informácií
- Pre profesiu sa rozhodnú na základe jedného faktora
- Nepoznajú kontraindikácie, pre ktoré niektoré profesie sú pre nich nevhodné. VAŠEK(2006)

3. HODNOTY U DETÍ A MLÁDEŽE S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM

Hodnotami nazývame veci, ktoré majú pre človeka určitý význam. Miera hodnoty je daná verejnou mienkou, ktorú akceptujeme a zaraďujeme do nášho hodnotového systému. Hodnoty v živote človeka sa vyvíjajú a menia.

3.1 Sebahodnotenie a sebarozvoj

Hľadanie zmyslu života je dlhodobý proces. Tak, ako človek dozrieva, menia sa postupne aj jeho hodnoty. Zmysel života je významnou filozofickou a psychologickou kategóriou. Predstavuje syntézu dvoch stránok ľudskej existencie. Zjednotenie subjektu „ja“ a objektu svet. V priebehu života môže človek dosiahnuť rôzne stupne tejto integrácie. Ich predpokladom je pochopenie seba (sebapoznanie, sebaaprežívanie, obraz o sebe, osobnostná identita) a okolitého sveta(názor na život, utváranie obrazu o svete). Poznávanie seba a poznávanie sveta neprebíha oddelene. Seba poznávame cez okolitý svet a okolitý svet cez seba. Postupná integrácia seba a sveta vedie k uvedomovaniu si významu života pre seba a seba pre život. Treba mladým ľuďom poskytnúť priestor, aby mohli spoznávať seba, a tým aj iných, utvárať si vlastný názor, zamyslieť sa nad skutočnými hodnotami, vedieť si z nich vybrať a obhájiť si ich. Na základe vybraných hodnôt by sa mali vedieť lepšie orientovať, rozhodovať sa byť zodpovední. KUDLÁČOVÁ(1999)

Sebahodnotenie mentálne postihnutých je jedným z najvýznamnejších faktorov rozvoja osobnosti dieťaťa. Vytvára sa pod vplyvom dvoch základných činiteľov:

- Hodnotenia inými osobami
- Hodnotenia samotným jednotlivcom

U jedincov s postihnutím často pozorujeme preceňovanie vlastných síl,

možností, znalostí a ich postavenia v skupine, v spoločnosti. Stretávame sa u nich s nekritickým hodnotením vlastnej i cudzej činnosti. Ľahko sa dostávajú pod cudzí vplyv. Veľmi podstatné sú postoje spoločnosti a najmä najbližšieho okolia k ľuďom s postihnutím. Takýto jedinci sú oveľa viac závislí od citových a výchovných vzťahov prostredia pri zaškoľovaní a zaraďovaní sa do spoločnosti ako normálny zdravý človek. Preto je úloha prostredia pri formovaní osobnosti postihnutého oveľa dôležitejšia. Musíme ich naučiť samostatnosti a čo najmenej závislosti od prostredia. JAKABČIC, POŽÁR(1995)

Na dieťa s mentálnym postihnutím má veľký vplyv najmä rodinné prostredie. Buď ide o neprimerane vysoké hodnotenie bežných výkonov(preceňovanie), alebo o ignoráciu a podceňovanie dieťaťa, čo vedie k sebahodnoteniu.

V škole pribúda hodnotenie výkonov učiteľom a vrstovníkmi a dieťa môže prežívať opakované neúspechy.

Na formovaní sebahodnotenia sa podieľa nielen to, ako je jednotlivec hodnotený inými ľuďmi, ale aj to, ako on sám vníma toto hodnotenie seba inými. Sebahodnotenie ľudí s mentálnym postihnutím sa mení s vekom, a to so zreteľom na príčinu, ale mení sa aj v zmysle zreáľňovania. HUČÍK(2007)

Aj ľudí okolo nás musíme spoznávať. Hoci ich poznáme a spoznáваме, nikdy nemôžeme povedať, že ich poznáme dokonale. Nemôžeme vopred predvídať ich správanie a konanie. Preto je dôležité objavovať a spoznávať aj seba samého. Už len preto, že sebahodnotenie nám otvára dvere nielen k sebahodnoteniu, ale aj k pochopeniu iných.

3.2 Záujmy a voľný čas detí s mentálnym postihnutím

Záujmy u detí s mentálnym postihnutím nevznikajú spontánne.

JAKABČIC, POŽÁR(1995) poukazujú na niektoré diferenciačné znaky záujmov mentálne postihnutých:

- Vznik záujmov nemá spontánny charakter, nevznikajú ako prirodzená odozva na preferované činnosti v rodine
- Záujmy sa vyvíjajú oneskorene so zreteľom na to, čo je v tejto oblasti typické pre daný vek
- Je tu väčšia viazanosť záujmov na biologické potreby (späťosť záujmov a biologických potrieb v oblasti stravovacích návykov)
- Nenastáva dostatočná diferenciácia záujmov. Záujmy majú pomerne dlho difúzny charakter, sú príliš plytké, široké a povrchné
- Nerovnomerne je vyvinutá záujmová štruktúra, často sa vyskytujú záujmy v oblastiach, pre ktoré deti nemajú predpoklady
- Menšia stálosť záujmov. Aj relatívne hlbšie záujmy žiakov s mentálnym postihnutím sú veľmi nestále, ak nie sú sústavne aktivizované cieľavedomým vonkajším pôsobením
- Ľahká ovplyvniteľnosť záujmov
- Záujmy sú viazané na bližšie ciele (okamžitá odmena, vyhnutie sa trestu, pochvala)
- Záujem nie je postačujúcim motívom udržiavania dennej činnosti. Ak nie je záujem vhodným spôsobom stimulovaný, záujmová činnosť nemá primerané podmienky, rýchlo upadá
- Mentálne postihnutí sú ľahšie prístupní vytváraniu a realizácii tzv. nevhodných záujmov (predčasný záujem o druhé pohlavie, fajčenie, pitie alkoholických nápojov a pod.)

Z hľadiska profesijného zamerania hovoria BAJO, VAŠEK(1994) o zameranosti na jednu profesiu alebo viacero variantov a z hľadiska možnosti uskutočnenia o reálnom alebo nereálnom záujme. Podporovať záujmy u jedinca s mentálnym postihnutím znamená rozvíjať individualitu jeho

osobnosti. Musíme ju usmerňovať prostredníctvom záľub, a tým aj usmerňovať jeho voľbu povolania. Je výhodnejšie pripraviť žiaka na skupinu príbuzných povolaní, kde je pri prípadnej prekážke viac alternatív.

Dôležitým činiteľom v procese profesijnej orientácie je aj záujmová činnosť a samotné vyučovanie, ktoré u žiakov podnecuje záujem o vyučovacie predmety. Na rozvoj záujmov vplývajú ale aj ďalšie dôležité činitele: osobnosť učiteľa, vychovávateľa, mimotriedna i mimoškolská činnosť. Záujem môže vyvolať aj hra, ako aj praktická činnosť, ktorá deti teší. Pracujú s väčšou ochotou najmä vtedy, keď zhotovujú potrebné veci(napr. darčeky). Je potrebné, aby pochopili skutočný spoločenský význam vykonanej práce.HUČÍK(2007)

3.3 Hľadanie identity

V živote sa stále stretávame s novými otázkami, na ktoré hľadáme odpoveď a odpovedáme na ne svojim konaním. Hľadanie identity spočíva v nachádzaní odpovedí na tieto závažné otázky – kto som, kam patrím, kam smerujem, rozumiem svojim citom, aký je zmysel môjho života, čo dokážem a mnohé ďalšie. Nová identita znamená zanechanie starej identity, rozchod s detstvom, cestu dopredu. Nájdenie identity znamená byť si istý sám sebou, poznať svoje hranice a možnosti, mať väčší podiel na vlastnom živote, byť zodpovedný za svoje činy. HUČÍK(2007)

S každým človekom prichádza na svet niečo nové, čo tu ešte nebolo, niečo pôvodné a originálne. Každý jednotlivec by mal mať možnosť túto svoju osobitosť rozvinúť. Práve v odlišnosti ľudí a v ich rozdielnosti tkvie veľká príležitosť pre ľudstvo samé.

Obohacujeme sa navzájom, ak si dokážeme uvedomiť, že nikto z nás nemôže vedieť a obsiahnuť úplne všetko. Vždy by tu mal byť niekto, kto doplní to, čo nevieme. V každom z nás je niečo originálne, to čo nie je v nikom inom. Problémom však ostáva, aby sme našli cestu jeden k druhému, naučili sa spolupracovať a žiť vedľa seba.

To čo je v nás vzácné, môžeme objaviť buď sami alebo prostredníctvom iných. Môžeme to dosiahnuť prácou na sebe, hľadaním a nachádzaním svojich základných túžob, citov, ktoré hýbu našim vnútrom. Vtedy život často prestane byť pohodlný, pretože začíname ísť po nových, nevyšľapaných cestách. Objavovanie pravdy o sebe samých nás zaväzuje vziať za ňu zodpovednosť. KUDLÁČOVÁ(In vychovávateľ,1999)

„Mladý človek je vedený k voľbe povolania, a to prostredníctvom profesijnej orientácie, ktorá má u neho vyvolať trvalú náklonnosť k určitému povolaniu a vrcholí v profesijnom usmernení.“ HUČÍK(2007,s.23)

4. MOŽNOSTI VZDELÁVANIA DETÍ A MLÁDEŽE S MENTÁLNYM POSTIHNUTÍM

Vyučovanie je cieľavedomý a organizovaný proces, v ktorom pedagóg v súlade so vzdelávacími a výchovnými cieľmi systematicky navodzuje a riadi vzdelávaciu činnosť žiakov tak, aby si osvojili stanovené učivo, vedomosti, zručnosti a návyky, aby pochopili poznávanú skutočnosť, rozvíjali svoje schopnosti a tým súčasne utvárali svoju osobnosť. BAJO, VAŠEK (1994)

Dôležité je rozdelenie detí s mentálnym postihnutím podľa veku, druhu a stupňa postihnutia. To nám umožňuje určiť do akého typu a stupňa školského zariadenia sa má dieťa zaradiť. MATULAY (1986)

SLOWÍK (2007) je toho názoru, že aj deti s mentálnym postihnutím majú právo na vzdelanie, aj keď v minulosti mali ľudia predsudky, že takéto vzdelávanie nie je efektívne a zmysluplné. Neuvedomovali si, že takéto deti potrebujú viac času na osvojenie učiva, ako ostatné deti. Doba, kedy bolo hlavne osobám s ťažkou formou mentálneho postihnutia odopierané vzdelávanie, ešte nevymizla z našej pamäte.

Znížená schopnosť učiť sa býva ako jeden z charakteristických príznakov mentálneho postihnutia väčšinou sprevádzaná aj výrazne nižšou kapacitou pamäte a intenzívnejším procesom zabúdania. Dôležité je preto nadobudnuté vedomosti a schopnosti opakovať a udržiavať prakticky v priebehu celého života.

„Podstatou vyučovacieho procesu je sprostredkovanie, prijímanie, transformácia a uchovanie informácií, ktoré sa realizujú prostredníctvom informačného kolobehu.“ VAŠEK (2003, s. 171)

Špeciálne základné školy sa od normálnych základných škôl odlišujú:

- Špeciálnou pedagogickou dokumentáciou (učebné osnovy, plány)
- Špeciálnymi učebnými metódami, voľnejším tempom vyučovania
- Nižším počtom žiakov v triedach, individuálnym prístupom
- Náročnou didaktickou technikou
- Úpravou vyučovacieho a pracovného prostredia. MATULAY (1986)

4.1 Špeciálna základná škola

Špeciálna základná škola poskytuje žiakom s mentálnym postihnutím komplexnú odbornú starostlivosť. Podľa zákona č. 245/2008 vzdeláva žiakov s mentálnym postihnutím a vnútorne sa člení podľa stupňa postihnutia na:

- Variant A pre žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia
- Variant B pre žiakov so stredným stupňom mentálneho postihnutia
- Variant C pre žiakov s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia alebo žiakov s mentálnym postihnutím, ktorí majú aj iné zdravotné postihnutie, sú držiteľmi preukazu zdravotne ťažko postihnutých a nemôžu sa vzdelávať podľa variantu A alebo B.

Špeciálna základná škola variant A má prípravný ročník a deväť ročníkov. Prijímajú sa do nej žiaci, ktorí na základe diagnostických vyšetrení a s informovaným súhlasom rodiča, sa nemôžu vzdelávať v základnej škole.

V prípravnom ročníku sa môže vzdelávať aj dieťa s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia, ktoré má odloženú povinnú školskú dochádzku. Po ukončení prípravného ročníka môže pokračovať vo vzdelávaní na takom type školy, pre ktorú má predpoklady.

Dominantné postavenie vo výchovno–vzdelávacom procese má pracovné vyučovanie, čomu by malo zodpovedať materiálno–technické a priestorové vybavenie školy. Ak má žiak ťažkosti pri osvojovaní si predpísaného učiva je možné vypracovať mu individuálny vzdelávací program z jedného alebo viacerých predmetov, podľa ktorého sa vzdeláva a postupuje do vyššieho ročníka.

Hlavnými cieľmi vzdelávania vo variante A sú rozvinuté kľúčové spôsobilosti (ako kombinácie vedomostí, skúseností a postojov) žiakov s mentálnym postihnutím na úrovni, ktorá je pre nich osobne dosiahnuteľná.

Dokladom o získanom stupni vzdelania je vysvedčenie s doložkou.(ISCED 1,Vzdelávací program pre variant A)

Vzdelávanie žiakov vo variante B je zamerané na maximálne možný rozvoj po stránke psychickej, fyzickej, na kompenzáciu ich nedostatkov

s cieľom optimálne ich pripraviť na praktický život. Rozvíjať individuálne schopnosti a predpoklady, aby si osvojili vedomosti, zručnosti a návyky, ktoré dokážu využiť vo svojom osobnom živote. Viesť žiakov k osvojeniu si základov vzdelania, aby mohli pokračovať vo vzdelávaní v praktickej škole.

Dĺžka vzdelávania vo variante B je spravidla deväť až jedenásť rokov. Žiakovi skončí plnenie povinnej školskej dochádzky, ak absolvoval desať rokov vzdelávania, alebo ak dovŕšil 16.rok veku.(Vzdelávací program pre variant B)

Cieľom vzdelávania vo variante C je umožniť žiakom s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia spoznávať ich vlastné rozvojové možnosti, postupovať podľa vlastných schopností a individuálnym tempom.

Vzdelávanie sa uskutočňuje podľa individuálneho vzdelávacieho programu.

Musíme prihliadať na žiakov individuálne psychické a fyzické schopnosti a možnosti. Naučiť ho aspoň čiastočne vykonávať sebaobslužné činnosti. Na základe jeho individuálnych výsledkov sa môže zaradiť do praktickej školy.

Pre žiakov s ťažkým alebo hlbokým stupňom mentálneho postihnutia nie sú vypracované vzdelávacie štandardy, čo vyplýva z charakteru ich postihnutia. Žiakom s narušenou komunikačnou schopnosťou poskytuje individuálnu alebo skupinovú logopedickú terapiu školský logopéd.

Vyučovací čas žiaka vo variante C je 20 hodín týždenne. Vyučovacie hodiny sú členené do kratších časových úsekov vzhľadom na psychické osobitosti detí.(Vzdelávací program pre variant C)

4.2 Praktická škola

Do praktickej školy sa prijímajú žiaci s mentálnym postihnutím, ktorí ukončili špeciálnu základnú školu alebo povinnú školskú dochádzku a ich stupeň postihnutia im neumožňuje zvládnuť prípravu v odbornom učilišti. Prijíma sa do nej aj mládež, ktorá dovŕšila 18 rokov a nevzdelávala sa v odbornom učilišti. Je určená pre chlapcov a dievčatá, menej zručných absolventov špeciálnej základnej školy vzdelávaných podľa variantu A a manuálne zručných absolventov vzdelávaných podľa variantu B.

Príprava v praktickej škole trvá najviac tri roky. Vzdelávací program sa ukončuje celkovým zhodnotením manuálnych zručností žiaka. Dokladom získanom o vzdelaní je záverečné vysvedčenie s uvedením zamerania činnosti, ktoré je žiak schopný vykonávať.

Vzdelávanie žiakov je členené do jednotlivých ročníkov. Ak sa žiak nemôže vzdelávať podľa vypracovaného učebného plánu, vzdeláva sa podľa individuálneho výchovno-vzdelávacieho programu, ktorý rešpektuje jeho špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby.

Škola má poskytnúť žiakom možnosť fyzicky a psychicky dospieť tak, aby mohli čo najsamostatnejšie žiť v domácom prostredí alebo v chránenom bývaní a pracovať v chránenom pracovisku. Cieľom praktickej školy je pripraviť žiakov na život v rodine, na sebaobsluhu, na rôzne jednoduché praktické práce, vrátane prác v domácnosti, zacvičiť ich v prácach voliteľného predmetu a na vykonanie jednoduchých pracovných činností spravidla pod dohľadom inej osoby.

Žiak získa nižšie stredné vzdelanie, ktoré je súčasťou základného vzdelania.

Obsah vzdelávania v praktickej škole tvorí učivo povinných a voliteľných predmetov. Medzi všeobecnovzdelávacie predmety sú zaradené: slovenský jazyk a literatúra, matematika, výchova k mravnosti a k občianstvu, výtvarná výchova, hudobná výchova a telesná výchova. Medzi odbornou-

praktické predmety patrí: rodinná výchova, zdravotná výchova, ručné práce a šitie, príprava jedál a výživa, domáce práce a údržba domácnosti.(Vzdelávací program pre Praktickú školu)

4.3 Odborné učilište

Do odborného učilišťa sa prijímajú žiaci s mentálnym postihnutím, ktorí ukončili vzdelávanie v poslednom ročníku špeciálnej školy alebo ukončili povinnú školskú dochádzku.

Odborné učilište je typ školy, ktorej vzdelávacie programy výchovy a vzdelávania poskytujú odbornú prípravu na výkon nenáročných pracovných činností žiakom s mentálnym postihnutím. Neoddeliteľnou súčasťou vzdelávania a prípravy je praktické vyučovanie.

Úspešným absolvovaním vzdelávacieho programu odborov výchovy a vzdelávania v odbornom učilišti môže žiak s mentálnym postihnutím získať nižšie stredné odborné vzdelanie, ktoré sa podľa stupňa zvládnutia príslušných vzdelávacích štandardov člení na:

- Zaškolenie, dokladom o získanom vzdelaní je vysvedčenie a osvedčenie o zaškolení
- Zaučenie, dokladom o získanom vzdelaní je vysvedčenie a osvedčenie o zaučení
- Vyučenie, dokladom o získanom vzdelaní a odbornej kvalifikácii je vysvedčenie o záverečnej skúške a výučný list.

Odborné učilište poskytuje prípravu na výkon jednoduchých pracovných činností žiakom s mentálnym postihnutím, ktorí sú schopní samostatne pracovať, ale ktorých pracovné a spoločenské uplatnenie musí usmerňovať iná osoba. Má prvý až tretí ročník, ale môže zriadiť aj prípravný ročník.

Prípravný ročník v odbornom učilišti je určený žiakom s mentálnym postihnutím, ktorých manuálne zručnosti a mentálne schopnosti nemohli byť dostatočne diagnostikované. Po absolvovaní prípravného ročníka riaditeľ

odborného učilišťa určí, či je žiak schopný pokračovať v prvom ročníku niektorého odboru, alebo či bude pokračovať v príprave v praktickej škole.(zákon č.245/2008)

Žiaci sa môžu vzdelávať v týchto odboroch: murár, maliar, šitie odevov, práce pri príprave jedál, kuchár, krajčírka, obuvník, cukrár, čalúnenie nábytku, zámočník a mnohé ďalšie.

5. EMPIRICKÁ ČASŤ

5.1 Popis prieskumu

Dôležitým rozhodnutím v živote každého človeka je voľba vhodného povolania. Od jej správnosti závisí budúci vzťah k práci, postoj k životu, pocit seberealizácie a v konečnom dôsledku aj pocit šťastia. Z toho dôvodu nie je možné rozhodnúť o svojom povolaní na základe neúplných informácií, pod vplyvom emócií, módných trendov zo dňa na deň. Treba si uvedomiť, že je to dlhodobý a na odborné vedenie náročný proces.

Vo svojej práci sa zameriavame na nevyhnutnosť požiadavky venovať náležitú pozornosť deťom s mentálnym postihnutím, napomáhať im pri dosiahnutí optimálneho stupňa socializácie, získania základných vedomostí pri výbere vhodného povolania.

Prieskum sme realizovali prostredníctvom dotazníka, ktorý sme rozdali žiakom 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a žiakom Praktickej školy. Otázky v dotazníku boli formulované jednoducho a prehľadne, vzhľadom na mentálnu úroveň a schopnosti žiakov. Prvé dve otázky boli zamerané na záujmy, voľný čas a hodnoty, ktoré sú pre žiakov dôležité. V ďalšej časti dotazníka sme sa venovali vyučovacím predmetom, obľúbenej činnosti na hodine pracovného vyučovania a v závere sme zisťovali, aké povolanie chcú žiaci vykonávať, či majú dostatok informácií o budúcom povolaní a kto im radí pri výbere povolania. Porovnávali sme dve vzorky. Žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a žiakov Praktickej školy.

5.2 Cieľ a hypotézy prieskumu

Cieľom empirického prieskumu bolo zistiť, aké sú záujmy, hodnoty a profesijné predstavy žiakov 5. - 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy. Ďalej sme zisťovali, kto im radí pri výbere povolania a či majú dostatok informácií o budúcom povolaní.

Na základe uvedeného cieľa sme sformulovali nasledujúce hypotézy:

HYPOTÉZA 1

Predpokladáme, že najdôležitejšia hodnota u žiakov bude viac láska ako rodina.

HYPOTÉZA 2

Predpokladáme, že u dievčat sa bude vyskytovať profesia kuchárky častejšie ako profesia záhradníčky a u chlapcov sa bude častejšie vyskytovať profesia murára ako profesia záhradníka.

HYPOTÉZA 3

Predpokladáme, že výchovný poradca bude radiť žiakom viac ako rodičia.

5.3 Charakteristika prieskumnej vzorky

Prieskum sme realizovali v Spojenej škole internátnej a v Praktickej škole. Celkový počet respondentov tvorilo 39 žiakov. Z toho bolo 25 respondentov žiakmi 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej, z čoho chlapcov bolo 10 a dievčat 15 a 14 respondentov bolo z Praktickej školy, z čoho chlapcov bolo 5 a dievčat 9.

Z rozposlaných 44 dotazníkov sa nám vrátilo 39 vyplnených dotazníkov, čo znamená 88,64% návratnosť.

5.4 Metódy zbierania dát

Pre pochopenie skúmanej problematiky je nevyhnutným predpokladom metóda štúdia odbornej literatúry. Toto štúdium zahŕňa odbornú literatúru a časopiseckú literatúru danej problematiky z oblasti pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, psychológie, výchovného poradenstva. Taktiež zhotovovanie výpiskov, ich triedenie a následná registrácia použitej literatúry.

Základnou metódou získavania empirických údajov bol dotazník pre žiakov Spojenej školy internátnej a Praktickej školy. Pri zostavovaní otázok v dotazníku sme museli brať do úvahy mentálne postihnutie a schopnosti jednotlivých respondentov. Nakoľko medzi respondentmi boli aj žiaci 5., 6. ročníka, ako aj žiaci z Praktickej školy, mal dotazník iba sedem otázok, ktoré boli koncipované jednoducho. Odpoveď na otázku si mohli respondenti vybrať z viacerých ponúknutých alternatív, iba v prvej otázke doplnili odpoveď podľa svojho uváženia.

5.5 Zber a spracovanie údajov

Prieskum sme realizovali v mesiacoch január a február 2012 v Spojenej škole internátnej a v Praktickej škole. Celkový počet respondentov tvorilo 39 žiakov, z toho bolo 15 chlapcov a 24 dievčat.

Odpovede na otázky v dotazníku uvádzame v prehľadných tabuľkách a grafoch, v absolútnych číslach a percentách.

5.6 Interpretácia údajov

V práci sme sa venovali problematike profesijnej orientácie a hľadania zmyslu života u detí a mládeže s mentálnym postihnutím. V teoretickej časti sme vymedzili základné pojmy ako sú mentálna retardácia, jej druhy, formy a stupne. Venovali sme sa aj problematike profesijnej orientácie, aké má

osobitosti, aké sú etapy profesijnej orientácie a ktoré činitele ovplyvňujú výber profesie u žiakov s mentálnym postihnutím. Dôležitou otázkou je aj hľadanie vlastnej identity, sebahodnotenie a sebarozvoj, ako aj trávenie voľného času mládeže s mentálnym postihnutím. Ktoré školy navštevujú žiaci s mentálnym postihnutím, na koho sa obracajú pri výbere vhodného povolania, aké majú predstavy o svojom budúcom povolaní.

V empirickej časti sme použili metódu dotazníka. Dotazník sa skladá zo siedmych otázok, ktoré boli prispôsobené veku a mentálnym schopnostiam respondentov. Prieskumnú vzorku tvorili žiaci 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a žiaci Praktickej školy. Ako vyplýva z prvej otázky dotazníka, žiaci Praktickej školy najradšej trávia svoj voľný čas pobytom v prírode, hrajú sa so svojimi zvieratkami a kamarátmi. Väčšinu svojho voľného času však trávia pozeraním televízie, počúvaním hudby a hrou na počítači. Žiaci 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej častejšie športujú, tancujú a bicyklujú sa. Aj oni však radi sledujú televíziu a hrajú sa na počítači, čo vyplýva z meniacej sa spoločnosti, sociálnych a rodinných podmienok, z telesných a zdravotných predpokladov.

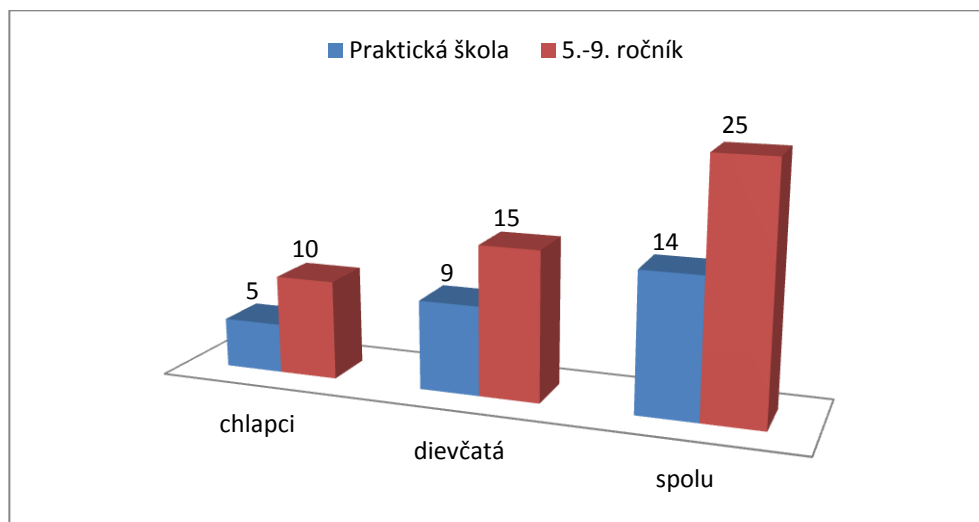
Ďalšie otázky dotazníka sme zhrnuli v prehľadných grafoch a tabuľkách. Odpovede sme uviedli aj v percentách.

Lepšiu prehľadnosť prieskumnej vzorky nám priblíži tabuľka 1.

Tabuľka 1: Rozdelenie prieskumnej vzorky žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

	5. – 9. ROČNÍK		PRAKTICKÁ ŠKOLA	
	POČET	%	POČET	%
CHLAPCI	10	40,00	5	35,71
DIEVČATÁ	15	60,00	9	64,29
SPOLU	25	100	14	100

Graf 1: Rozdelenie prieskumnej vzorky žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

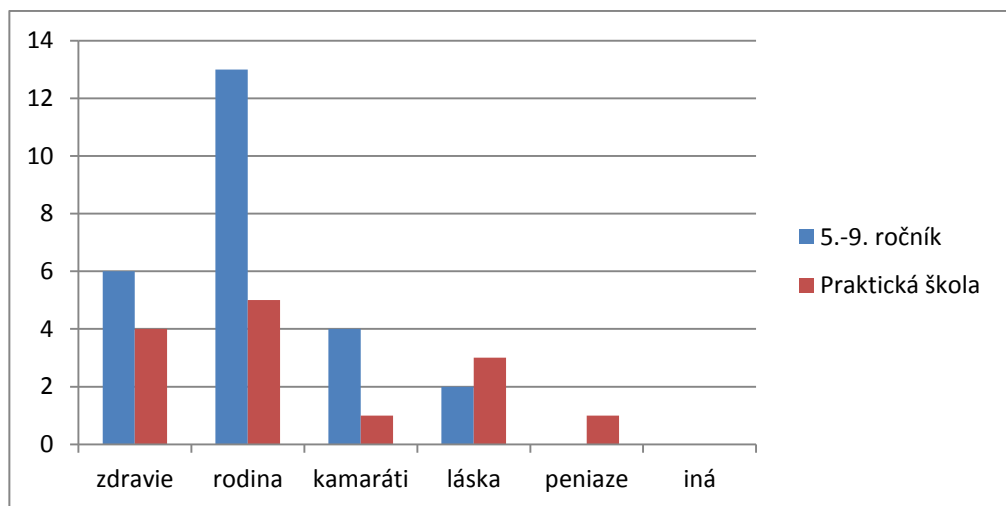

Odpoveď na otázku: „Ktorá hodnota je pre teba v živote najdôležitejšia?“, sme uviedli v tabuľke 2. Trinásť respondentov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej uvádzali ako najdôležitejšiu hodnotu v živote rodinu, šesť respondentov uviedlo zdravie, štyria respondenti uviedli, že sú to kamaráti, dvaja uviedli lásku. Žiadny respondent neuviedol peniaze, ani inú životnú hodnotu. U respondentov Praktickej školy boli odpovede podobné. Päť respondentov uviedlo ako najdôležitejšiu hodnotu rodinu, na druhom mieste zdravie, traja respondenti uviedli lásku, jeden respondent uviedol kamarátov a tiež jeden respondent uviedol peniaze. Ani respondenti z Praktickej školy neuviedli inú životnú hodnotu. Väčší význam má však pre nich láska, čo asi vyplýva zo stupňa mentálnej retardácie a z veku.

**Tabuľka 2 : Najdôležitejšia hodnota v živote žiakov 5. – 9. ročníka
Spojenej školy internátnej a Praktickej školy**

	5. – 9. ROČNÍK		PRAKTICKÁ ŠKOLA	
	POČET	%	POČET	%
ZDRAVIE	6	24,00	4	28,57
RODINA	13	52,00	5	35,72
KAMARÁTI	4	16,00	1	7,14
LÁSKA	2	8,00	3	21,43
PENIAZE	0	0	1	7,14
INÁ	0	0	0	0

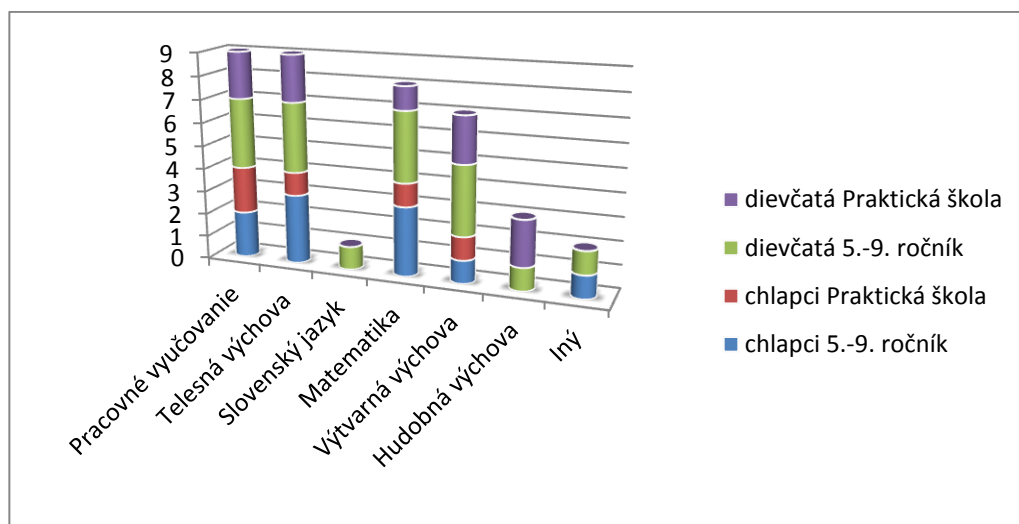
**Graf 2: Najdôležitejšia hodnota v živote žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej
školy internátnej a Praktickej školy**

**Tabuľka 3 : Najobľúbenejší vyučovací predmet žiakov 5. – 9. ročníka
Spojenej školy internátnej a Praktickej školy**

	5.-9. ROČNÍK				PRAKTICKÁ ŠKOLA			
	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Pracovné vyučovanie	2	20,00	3	20,00	2	40,00	2	22,22
Telesná výchova	3	30,00	3	20,00	1	20,00	2	22,22
Slovenský jazyk	0	0	1	6,67	0	0	0	0
Matematika	3	30,00	3	20,00	1	20,00	1	11,12
Výtvarná výchova	1	10,00	3	20,00	1	20,00	2	22,22
Hudobná výchova	0	0	1	6,67	0	0	2	22,22
Iný	1	10,00	1	6,67	0	0	0	0

**Graf 3 : Najobľúbenejší vyučovací predmet žiakov 5. – 9. ročníka
Spojenej školy internátnej a Praktickej školy**

Tabuľka podáva údaje získané z odpovedí na otázku 3: „Ktorý predmet máš v škole najradšej?“ Na základe dotazníka sme zistili, že chlapci 5. – 9. ročníka majú najradšej telesnú výchovu, matematiku a pracovné vyučovanie. Dievčatá k týmto predmetom pridali ešte výtvarnú výchovu. Chlapci z Praktickej školy dali na prvé miesto pracovné vyučovanie a rovnaké percento získali telesná výchova, matematika a výtvarná výchova. U dievčat jednoznačne zvíťazili všetky výchovy a pracovné vyučovanie. Pracovné vyučovanie získalo popredné miesto, čo vyplýva z predpokladu, že u žiakov s mentálnym postihnutím, prevláda kladnejší vzťah k manuálnym činnostiam. Obľúbenosť vyučovacích predmetov často závisí aj od obľúbenosti vyučujúceho učiteľa a od dobrých známok na tom ktorom predmete.

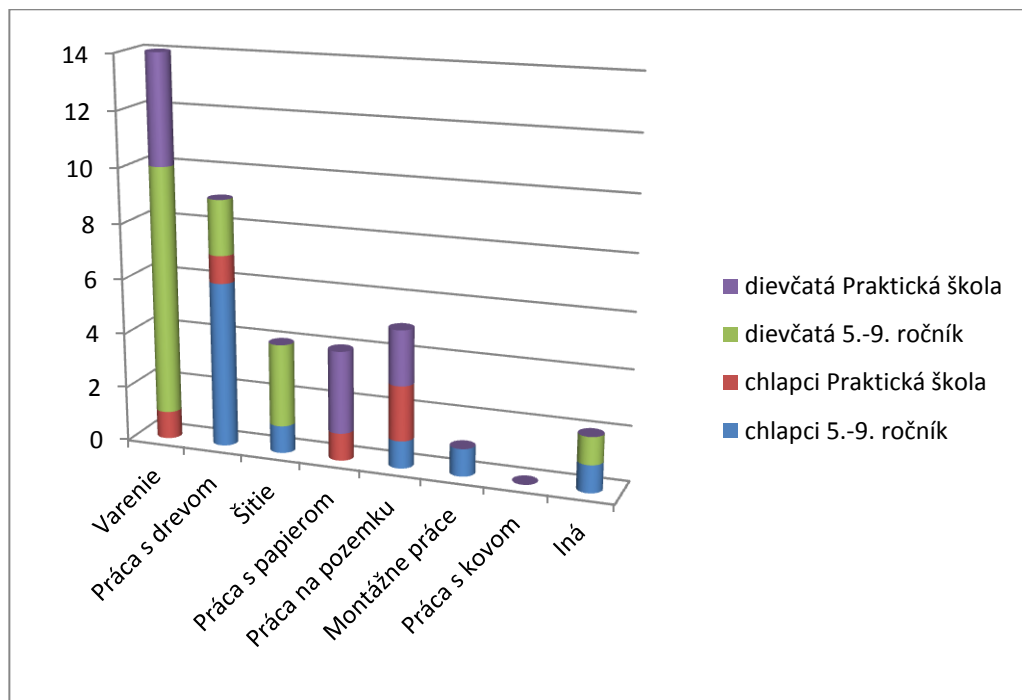
Za najobľúbenejšiu činnosť na hodinách pracovného vyučovania považujú chlapci 5. – 9. ročníka prácu s drevom, u dievčat je to varenie. Chlapci z Praktickej školy preferujú viac prácu na pozemku, ale radi pracujú aj s drevom a papierom. U dievčat z 5. – 9. ročníka ako aj u dievčat z Praktickej školy jednoznačne najviac percent získalo varenie, ako udáva tabuľka 4.

Tabuľka 4 : Najobľúbenejšia činnosť na hodine pracovného vyučovania žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

	5. – 9. ROČNÍK				PRAKTICKÁ ŠKOLA			
	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Varenie	0	0	9	60,00	1	20,00	4	44,45
Práca s drevom	6	60,00	2	13,33	1	20,00	0	0
Šitie	1	10,00	3	20,00	0	0	0	0

Práca s papierom	0	0	0	0	1	20,00	3	33,33
Práca na pozemku	1	10,00	0	0	2	40,00	2	22,22
Montážne práce	1	10,00	0	0	0	0	0	0
Práca s kovom	0	0	0	0	0	0	0	0
Iná	1	10,00	1	6,64	0	0	0	0

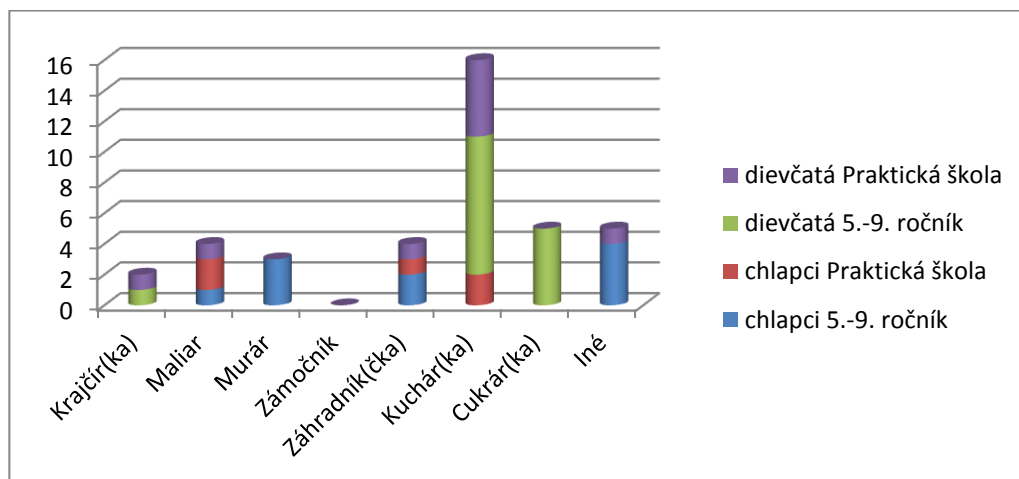
**Graf 4 : Najobľúbenejšia činnosť na hodine pracovného vyučovania
žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej
školy**

Tabuľka 5 : Záujem o povolanie žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

	5. – 9. ROČNÍK				PRAKTICKÁ ŠKOLA			
	CHLAPCI		DIEVČATÁ		CHLAPCI		DIEVČATÁ	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Krajčír(ka)	0	0	1	6,67	0	0	1	11,11
Maliar	1	10,00	0	0	2	40,00	1	11,11
Murár	3	30,00	0	0	0	0	0	0
Zámočník	0	0	0	0	0	0	0	0
Záhradník(čka)	2	20,00	0	0	1	20,00	1	11,11
Kuchár(ka)	0	0	9	60,00	2	40,00	5	55,56
Cukrár(ka)	0	0	5	33,33	0	0	0	0
Iné	4	40,00	0	0	0	0	1	11,11

Graf 5 : Záujem o povolanie žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

Ako vyplýva z tabuľky 5, chlapci 5. – 9. ročníka sa viac rozhodli pre iné povolania, ako boli udané v dotazníku. Išlo však o nereálne povolania, ako napríklad hokejista, vojak, kostolník. Tieto povolania uvádzali chlapci

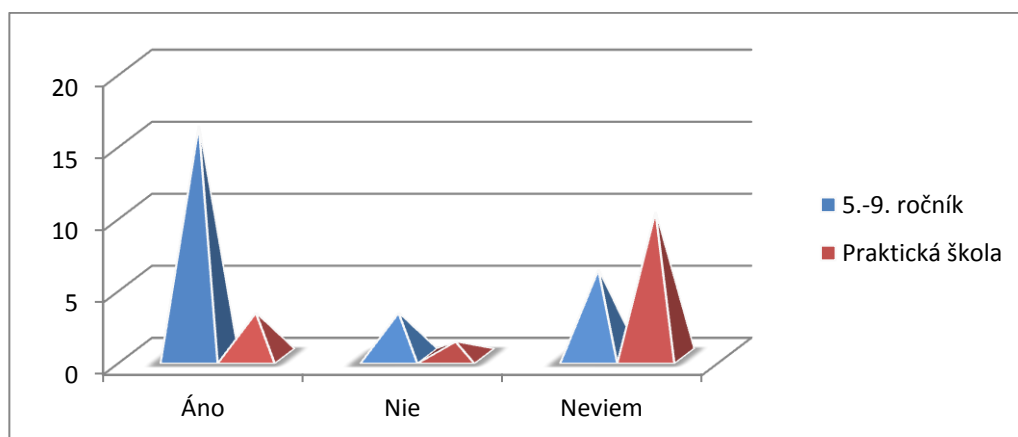
z nižších ročníkov, čo vyplýva z ich túžob a predstáv. Chlapci z vyšších ročníkov si najčastejšie vybrali povolanie murára a záhradníka. Dievčatá z 5. – 9. ročníka sa rozhodli pre profesiu kuchárky a cukrárky. Dievčatá aj chlapci z Praktickej školy najviac preferovali povolanie kuchár, kuchárka, nakoľko radi a často varia a jedia.

Tabuľka 6: Informovanosť o povolani žiakov 5. – 9. ročníka

Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

	5. – 9. ROČNÍK		PRAKTICKÁ ŠKOLA	
	POČET	%	POČET	%
ÁNO	16	64,00	3	21,43
NIE	3	12,00	1	7,14
NEVIEM	6	24,00	10	71,43

Graf 6: Informovanosť o povolani žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy

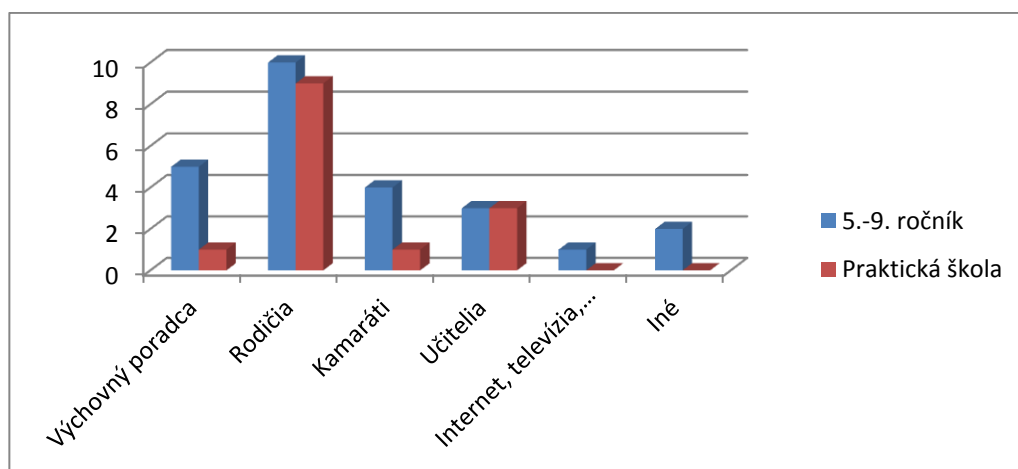
Tabuľka 6 udáva odpovede na otázku: „Máš dostatok informácií o budúcom povolaní?“ U žiakov 5. – 9. ročníka šesťnásť respondentov uviedlo

áno, čo predstavuje 64,00%. Naopak u žiakov z Praktickej školy až 71,43% respondentov uviedlo, že nevie či má dostatok informácií o budúcom povolání. Z analýzy údajov vyplýva, že žiaci z Praktickej školy na základe svojho mentálneho postihnutia neuvažujú o ďalšom štúdiu.

**Tabuľka 7: Zdroj informácií o budúcom povolání žiakov 5. – 9. ročníka
Spojenej školy internátnej a Praktickej školy**

	5. – 9. ROČNÍK		PRAKTICKÁ ŠKOLA	
	POČET	%	POČET	%
Výchovný poradca	5	20,00	1	7,14
Rodičia	10	40,00	9	64,29
Kamaráti	4	16,00	1	7,14
Učitelia	3	12,00	3	21,43
Internet, televízia, časopisy	1	4,00	0	0
Iné	2	8,00	0	0

**Graf 7: Zdroj informácií o budúcom povolání žiakov 5. – 9. ročníka
Spojenej školy internátnej a Praktickej školy**

Ako vyplýva z tabuľky 7 a grafu 7, väčšine respondentov pri výbere budúceho povolania radia rodičia. U žiakov 5. – 9. ročníka je to aj výchovný poradca, ale často sú títo respondenti ovplyvnení aj kamarátmi.

V tejto kapitole sme sa pokúsili analyzovať výsledky nášho prieskumu z hľadiska prijatých hypotéz.

Z hľadiska prijatej hypotézy 1

V prvej hypotéze sme predpokladali, že najdôležitejšia hodnota u žiakov bude viac láska ako rodina.

Výsledkami prieskumu bolo zistené, že žiaci 5. – 9. ročníka dali na prvé miesto rodinu, čo predstavuje 52,00%, na druhé miesto zdravie 24,00%. Lásku uviedli až na štvrtom mieste. U žiakov z Praktickej školy bolo poradie podobné. Prvé miesto obsadila rodina 35,72%, druhé miesto zdravie 28,57% a na treťom mieste uviedli lásku 21,43%. Rodina je jednou zo základných sociálnych skupín, ktoré tvoria sociálne prostredie, štýl výchovy a jej praktiky určujú, ako sa bude dieťa v dospelosti správať, čo asi žiakov najviac ovplyvnilo pri výbere odpovede.

Ako prieskum ukázal, najdôležitejšou hodnotou v živote žiakov je viac rodina, ako láska. **Hypotéza 1 sa nám nepotvrdila.**

Z hľadiska prijatej hypotézy 2

Predpokladáme, že u dievčat sa bude vyskytovať profesia kuchárky častejšie ako profesia záhradníčky a u chlapcov sa bude častejšie vyskytovať profesia murára ako profesia záhradníka.

Výsledky odpovedí z otázky č. 5: „Aké povolanie by si chcel vykonávať?“ poukazujú na to, že profesiu kuchárky u dievčat 5. – 9. ročníka by chcelo vykonávať deväť respondentiek, čo predstavuje 60,00%. Päť dievčat by chcelo vykonávať profesiu cukrárky 33,33%. Chlapci 5. – 9. ročníka si radšej vybrali profesiu murára 30,00%, dvaja respondenti si vybrali profesiu

záhradníka 20,00%. Päť dievčat z Praktickej školy preferovalo profesiu kuchárky 55,56%, iba jedno dievča si vybralo profesiu záhradníčky. Ale aj dvaja chlapci z Praktickej školy udali profesiu kuchára, čo predstavuje 40,00% respondentov, dvaja chlapci udali profesiu maliara 40,00%, jeden udal profesiu záhradníka. Ani jeden respondent z Praktickej školy neudal profesiu murára. Nakoľko žiaci často navštevujú školskú kuchynku, v ktorej radi varia a pečú, domnievame sa, že aj to ovplyvnilo výber budúceho povolania. U žiakov s mentálnym postihnutím prevláda kladnejší vzťah k manuálnym činnostiam, ako k teoretickému vyučovaniu.

V tomto okruhu vyhodnotených otázok sa nám **teda hypotéza 2 potvrdila len u žiakov 5. – 9. ročníka a u dievčat z Praktickej školy.**

Z hľadiska prijatej hypotézy 3

Predpokladáme, že výchovný poradca bude radiť žiakom viac ako rodičia.

Naším prieskumom z tabuľky 7 sme zistili, že žiakom s mentálnym postihnutím pri výbere ich budúceho povolania najviac radia rodičia. Uviedlo to najviac respondentov zo žiakov 5. – 9. ročníka 40,00%, ale aj najviac respondentov z Praktickej školy 64,29%. U žiakov 5. – 9. ročníka sa na druhom mieste umiestnil výchovný poradca 20,00%. Dôležitú úlohu pri výbere budúceho povolania zohrávajú aj kamaráti a učitelia. Triedny učiteľ, podobne ako rodičia, pozná schopnosti, záujmy, osobitosti, ale aj nedostatky žiakovej osobnosti. Žiaci z Praktickej školy uviedli na druhé miesto učiteľov a len jeden respondent udal výchovného poradcu ako zdroj informácií, pri výbere budúceho povolania.

Aj keď škola slúži ako základný zdroj informácií o možných profesiách a povolaniach, dominujúce a konečné slovo pri výbere povolania majú rodičia.

Hypotézu 3 v tomto prípade považujeme za nepotvrdenú.

5.7 Zhrnutie a doporučenie

Mladí ľudia sú často v situácií, keď sami nevedia, na čo majú predpoklady, danosti a čo by chceli v budúcnosti robiť. Deti a mládež s mentálnym postihnutím majú úplne iné predstavy, sny a ciele o svojom budúcom živote a budúcom povolání. Musíme brať do úvahy ich postihnutie a predpoklady. Lahko si nechávajú poradiť od rodiny, či kamarátov. Je preto úlohou výchovného poradcu, učiteľov a vychovávateľov, usmerňovať a radiť im v ich výbere budúceho povolania. Povzbudzovať ich a dať im návod, ako hľadať správnu cestu. Ale záleží na každom jednotlivcovi, či si náš návod zoberie k srdcu. Avšak skôr ako jednotlivec dostane návod ako, mal by vedieť, čo hľadať, čiže nastáva otázka sebahodnotenia. Pri sebahodnotení je potrebné vnímať aj sebakritiku. Deti s mentálnym postihnutím majú malú sebakritiku. Preto musíme náležitú pozornosť venovať takýmto deťom. Potrebujú našu pomoc, pochopenie, usmernenie a lásku.

Naše zistenia potvrdzujú nevyhnutnosť požiadavky, venovať deťom s mentálnym postihnutím náležitú pozornosť a napomáhať im pri dosiahnutí optimálneho stupňa socializácie.

Na základe nášho prieskumu môžeme konštatovať, že deti s mentálnym postihnutím viac preferujú manuálne činnosti. Málokedy pochopia abstraktné pojmy a operácie vyžadujúce hlbšiu analýzu. Preto je potrebné pri výučbe viac času venovať rozvoju pracovných a manuálnych zručností, ako orientovať sa na teoretické predmety.

ZÁVER

Každý človek má právo na vzdelanie. Nedá sa vybrať komu a s akými schopnosťami sa narodíme. Niektorí potrebujú viac, niektorí menej. Deti s mentálnym postihnutím majú jednu úžasnú vlastnosť. Sú úprimné, bezprostredné a vrátia nám všetko, čo do nich vložíme. Aj keď je to zdĺhavý a stále sa opakujúci proces. Musíme sa snažiť o socializáciu, aby takéto deti boli v rámci svojich možností samostatné, aby sa z nich nikto nevysmieval. Ako sme spomenuli v úvode, každé dieťa je jedinečná a osobitá bytosť, ktorá si zaslúži prežiť plnohodnotný život. Preto je poslaním učiteľov, vychovávateľov, výchovných poradcov, pod vedením špeciálne vzdelaných pedagógov umožniť deťom s mentálnym postihnutím, dosiahnuť čo možno najvyšší stupeň znalostí a schopností, s ohľadom na ich postihnutie.

Iba kultúrny národ sa vie postarať o slabších jedincov, ktorí sú jeho súčasťou. Musíme venovať maximálnu pozornosť deťom s mentálnym postihnutím. A keďže sa naša spoločnosť dynamicky mení, my, ktorí sa dokážeme s týmito zmenami vyrovnávať, musíme pomôcť pripraviť sa na zmeny aj deťom a mládeži s mentálnym postihnutím.

Iste bude nejaký čas trvať, kým presvedčíme verejnosť, že nie je dobré žiť bez postihnutých, ani vedľa nich, ale spoločne s nimi.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

BAJO, I. – VAŠEK, Š. *Pedagogika mentálne postihnutých*. 1. vyd. Bratislava : Sapientia, 1994. ISBN 80-967180-1-0.

DRLÍKOVÁ, E. – ĎURIČ, L. – GRÁC, J., ed al. *Učiteľská psychológia*. Bratislava : SPN, 1992. ISBN 80-08-00433-9.

ĎUROŠOVÁ, Eva. *Rozvíjanie bazálnej gramotnosti detí z menej podnetného sociálneho a kultúrneho prostredia*. 1. vyd. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-8083-060-6.

HAMET 2. *Nový diagnostický program pre žiakov so špeciálno-pedagogickými potrebami*. Ladce, 2006.

HUČÍK, Ján. *Príprava na povolanie žiakov s mentálnym postihnutím v kontexte súčasnej doby*. 1. vyd. Združenie odborných učilíšť Slovenska, 2006. ISBN 80-969619-2-6.

HUČÍK, Ján. *Profesijná príprava žiakov s mentálnym postihnutím*. Martin : Osveta, 2007. ISBN 978-80-8063-260-1.

JAKABČIC, I. – POŽÁR, L. *Všeobecná patopsychológia. Patopsychológia mentálne postihnutých*. Bratislava : Iris, 1995. ISBN 80-88778-11-5.

KARIKOVÁ, Soňa. *Základy patopsychológie detí a mládeže*. 2. vyd. Žilina : Edis, 2007. ISBN 978-80-8070-757-6.

KLUGEROVÁ, J. – PRÁZOVÁ, I. – VACÍNOVÁ, T. *Jak vypracovať bakalársku, diplomovú, rigoróznú a disertačnú prácu*. 2. vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. ISBN 978-80-86723-72-3.

LACENA, Ivan. *Príručka pre výchovných poradcov*. 1. vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. ISBN 978-80-7452-006-8.

LECHTA, V. – MATUŠKA, O. *Rozvíjanie reči mentálne retardovaných detí raného a predškolského veku*. 1. vyd. Bratislava : Invocentrum, 1995.

MATULAY, Karol a kol. *Mentálna retardácia*. 1. vyd. Martin : Osveta, 1986.

MATULAY, Karol. *Ošetrovanie mentálne poškodených*. 1. vyd. Martin : Osveta, 1989.

NÉMETH, Ondrej. *Špeciálnopedagogické poradenstvo na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava : Sapiencia, 2010. ISBN 978-8089229-20-8.

NÝVLTOVÁ, Václava. *Psychopatologie pro speciální pedagogy*. 1. vyd. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-48-8.

PIKÁLEK, Štefan. *Výchovná a pracovnorehabilitačná činnosť u ťažko mentálne postihnutých*. 2. vyd. Bratislava : Sapiencia, 2004. ISBN 80-968797-7-4.

POŽÁR, Ladislav a kol. *Morálny vývin postihnutých detí a mládeže*. 1. vyd. Bratislava : Univerzita Komenského, 1990. ISBN 80-223-0214-7.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.

VANČOVÁ, Alica. *Edukácia viacnásobne postihnutých*. 2. vyd. Bratislava : Sapiencia, 2002. ISBN 80-967108-7-X.

VAŠEK, Štefan. *Základy špeciálnej pedagogiky*. 1. vyd. Bratislava : Sapiencia, 2003. ISBN 80-968797-0-7.

VAŠEK, Štefan. *Špeciálnopedagogická diagnostika*. 1. vyd. Praha : Vysoká škola Jana Amose Komenského, 2006. ISBN 80-86723-21-6.

Vzdelávací program pre Praktickú školu. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2009.

Vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím. Bratislava : Štátny pedagogický ústav, 2009.

Zákon č. 245/2008 Z .z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

KUDLÁČOVÁ, Blanka. Mladý človek a jeho hľadanie zmyslu života.
VYCHOVÁVATEĽ : časopis pedagógov. 1999, roč. 42, č. 2, s. 19-22. ISSN 0139-6919.

PAVLIS, Peter. Recenzia. EFETA : Vedecko - odborný časopis o komplexnej rehabilitácii ľudí s postihnutím. 2002, roč. 12, č. 1, s. 24. ISSN 1335-1397.

ZELINKOVÁ, Olga. Poňatie žiaka z hľadiska integrácie postihnutých do spoločnosti. EFETA : Časopis pre postihnutých a ľudí, ktorí im chcú pomáhať. 1993, roč. 3, č. 2, s. 7-8.

ZOZNAM TABULIEK A GRAFOV

Zoznam tabuliek

TABUĽKA 1: Rozdelenie prieskumnej vzorky žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	39
TABUĽKA 2: Najdôležitejšia hodnota v živote žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	41
TABUĽKA 3: Najobľúbenejší vyučovací predmet žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	42
TABUĽKA 4: Najobľúbenejšia činnosť na hodine pracovného vyučovania žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	43
TABUĽKA 5: Záujem o povolanie žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	45
TABUĽKA 6: Informovanosť o povolani žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	46
TABUĽKA 7: Zdroj informácií o budúcom povolaní žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	47

Zoznam grafov

GRAF 1: Rozdelenie prieskumnej vzorky žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	40
GRAF 2: Najdôležitejšia hodnota v živote žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	41
GRAF 3: Najobľúbenejší vyučovací predmet žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	42
GRAF 4: Najobľúbenejšia činnosť na hodine pracovného vyučovania žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	44
GRAF 5: Záujem o povolanie žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	45
GRAF 6: Informovanosť o povolani žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	46
GRAF 7: Zdroj informácií o budúcom povolaní žiakov 5. – 9. ročníka Spojenej školy internátnej a Praktickej školy	47

ZOZNAM PRÍLOH

PRÍLOHA A - DOTAZNÍK PRE ŽIAKOV 5. - 9. ROČNÍKA SPOJENEJ ŠKOLY INTERNÁTNEJ A ŽIAKOV PRAKTICKEJ ŠKOLY.....	I
--	---

PRÍLOHY

Príloha A – Dotazník

Ročník :

Pohlavie : a. dievča
b. chlapec

1. Napíš, čo rád robíš vo svojom voľnom čase ?

.....
.....

2. Zakrúžkuj hodnotu, ktorá je pre teba v živote najdôležitejšia ?

a. Zdravie	d. Láska
b. Rodina	e. Peniaze
c. Kamaráti	f. Iná, napíš aká.....

3. Ktorý predmet máš v škole najradšej ?

a. Pracovné vyučovanie	e. Výtvarná výchova
b. Telesná výchova	f. Hudobná výchova
c. Slovenský jazyk	g. Iný
d. Matematika	

4. Ktorú činnosť máš najobľúbenejšiu na hodine pracovného vyučovania ?

a. Varenie, pečenie	e. Práca na pozemku
b. Práca s drevom	f. Montážne práce
c. Šitie	g. Práca s kovom
d. Práca s papierom	h. Inú

5. Aké povolanie by si chcel vykonávať ?

a. Krajčír(ka)	e. Záhradník(čka)
b. Maliar	f. Kuchár(ka)
c. Murár	g. Cukrár(ka)
d. Zámočník	h. Iné, napíš aké.....

6. Máš dostatok informácií o budúcom povolaní ?

a. Áno	b. Nie	c. Neviem

7. Kto ti radí pri výbere tvojho budúceho povolania ?

a. Výchovný poradca	d. Učiteľia
b. Rodičia	e. Internet, televízia, časopisy
c. Kamaráti	f. Iné

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Miriam Chovancová

Obor: 7506R002 - Špeciálna pedagogika - vychovávateľstvo (Bc. SPPGV)

Forma štúdia: Kombinované štúdium

Názov práce: Profesijná orientácia a zmysel života u MP mládeže

Rok: 2012

Počet strán textu bez príloh: 51

Celkový počet strán príloh: 1

Počet titulov slovenskej literatúry a prameňov: 27

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov: 0

Počet internetových zdrojov: 0

Vedúci práce: PhDr. Edita Ondrišková